

Doç. Dr. Levent BAYRAKTAR*

"İnsanın affedilmez şaşkınlığı, düşmanı kendi dışında aramasıdır."

Nurettin Topçu'yu Türk Düşünce geleneği içerisinde konumlandırmak, onu anlamak ve kültürümüzün sürekliliğini kavramak açısından elzemdir. Düşünce, sanat ve bilim varlığını ortaya koymak ve gelişebilmek için bir zemine ve ortama ihtiyaç duyar. Bu yüzden bu alanlarda gelenekler oluşturabilmek, sürekliliği sağlamak bakımından hayati öneme sahiptir. Bir filozof ya da düşünürü gelenek içerisinde ele almak, onu ve düşüncesini kavramak açısından büyük bir kolaylık sağlar.

Topçu memleketimizde benzerlerine çok sık tesadüf edemediğimiz, hem batı hem de Türk düşüncesi açısından değerlendirilmesi gereken otantik bir düşünür/filozof portresi çizer. Felsefe tarihi içerisinde yerleştirebileceğimiz bir tavır alışığı olduğu gibi, kültürel ve siyasi geleneklerimiz açısından da bir duruş ve tavır alışığı sahiptir. Topçu düşüncesine bakıldığında, hem tarihsel devamlılık, hem de iç sistematik tutarlılık açısından felsefi bir model teşkil ettiği görülür. Fakat o; salt spekülatif, kurgusal fikirleri inceleyen, işleyen ve savunan, deyim yerindeyse fildişi kulesine çekilmiş münzevi bir filozof değildir. Topçu, belki de pek az filozof ve düşünürüne nasip olacak şekilde, kültürü ile bütünleşebilmiş ve fikir ile aksiyon vahdetini temin edebilmiş bir dava adamı ve ahlak kahramanıdır.

Batı düşüncesi açısından incelendiğinde ilk akla gelen kaynakları arasında; Sokrates, Platon, Descartes, Kant, Rousseau, Bergson ve Blondel sayılabilir. Bütün bu filozoflardan yararlanarak ve onları şahsi terkinde eriterek kendi özgün felsefi kurgusunu inşa etmiştir. Topçu, felsefi tefekkürünü inşa ederken, filozofların görüşleri arasında, sadece kendisine yakın bulduklarından bir kolaj yapmış değildir. Batı geleneği içerisinde hem seçip benimsediği, hem de eleştirdiği görüşler çerçevesinde kendi özgün konumunu belirlemiştir. O aynı zamanda, felsefi kavram ve izmlerle de hesaplaşmıştır. Materyalizm, Pozitivizm, Diyalektik Materyalizm, Anarşizm, Konformizm, Sosyolojizm gibi kavramları ve doktrinleri de incelemiş, bunları eleştirmek ve çıkmazlarını göstermek suretiyle, kendi felsefi tavır alış ve kurgusu çerçevesinde kullanmıştır.

Felsefeyi kavrayışı ve icra edişi itibariyle anti-materyalist, anti-pozitivist olduğu söylenebileceği gibi; plüralist, spiritüalist, personalist ve egzistansiyalist bir aksiyon felsefesi anlayışı sergilediği de söylenebilir. Bu kadar çok izm çerçevesinde yorumlanabilecek olması dağınık ve tutarsız bir öğretilere sahip olduğu zannını uyandırmamalıdır. Zira Topçu'nun sistematizasyonunda bu izmler bir araya gelerek, anlamlı bir felsefi bütünlük sergilerler. Her şeyden önce Topçu'ya göre realite; materyalizm, pozitivizm veya fenomenizm gibi ekollerin betimledikleri gibi maddi veya son tahlilde fiziki bir yapıya indirgenebilecek bir mahiyette değildir. Realite, maddi ve fizik süreçlerle özdeşleştirilemez ve onlarla tüketilemez. Dolayısıyla realite; hayat, ruh, mana ve maneviyat olarak tasnif edilebilecek olan ikinci bir varlık sferiyle bütünleşmeli ve tamamlanmalıdır. Böylece niçin Topçu'nun felsefesinin anti-materyalist, anti-pozitivist, spiritüalist bir aksiyon felsefesi olarak betimlenebileceği hususu bir parça aydınlanmış olur.

Nurettin Topçu'nun düşünür ve filozof kimliği birkaç boyutludur. Öncelikle felsefi formasyonu batı eğitimi ve terminolojisi çerçevesinde teşekkül etmiştir. Batı düşünce ve felsefe gelenekleri içerisinde, batı için de değerli ve anlamlı olmaya aday felsefi bir terkip yaratabilmiş ve şahsi damgasını taşıyan bir düşünce dönüşümü gerçekleştirebilmiştir. Aynı zamanda bunu Türk düşünce geleneği için ve onun içinde de başarabilmiş bir örnektir. Bu yanı sıra o, Türk düşünce hayatının yerli dinamikleri açısından da emsaline pek sık rastlayamadığımız bir model teşkil etmektedir. Türk düşünce geleneği içerisinde; bir yandan tasavvuf ve felsefeyi buluşturmaya teşebbüs etmiş, bir yandan da siyasi düşünceler tarihimizin önemli bir yekûnunu teşkil eden Türkçülük, İslamcılık, Batıcılık gibi akımların içerisinde, Cemaatçi Milliyetçilik ya da Anadolu Milliyetçilik denilebilecek olan medeniyet kurgusunu benimsemiş ve savunmuştur. Anadoluçuluk diye ifade edilen bu doktrin; Anadolu'da bin yıllık İslam tecrübesinin yarattığı değerleri önce keşfedip fark etmeye, sonra da bunlardan ilham ve güç alarak örnek şahsı, toplumu, devleti ve insanlığı kurmayı hedeflemiştir.

Topçu'nun düşüncesi; ahlak merkezli bir felsefe kurgusu ve aynı zamanda, bir kültür ve medeniyet tasarımıdır. Ahlak, onun düşüncesinde sadece sistemin bir parçası olmaktan ibaret değildir. Onun düşünce dizgesinde; insan varlığı, bir ahlak varlığı ve ahlak kişisi, toplum, bir ahlak toplumu, devlet, bir ahlak devleti nihayet insanlık da ahlak nokta-i nazarından okunması ve inşa edilmesi gereken bir tasarımıdır. Bu bakımdan insan, toplum, devlet ve insanlık arasında tekâmül hedefi bakımından bir birlik söz konusudur. İnsanın olumlu değerlerle bütünleşmesi ve hayata geçirmesi, ahlak kişisi olma yolunda olgunlaşması anlamına gelirken, aynı zamanda da değer-aksiyon bütünleşmesini ifade etmektedir. Nurettin Topçu düşüncesinde değer, aksiyonla birlikte ele alınır. Aksiyonu sıradan bir eylem ya da yapıp etmeden ayıran husus onun bir değeri gerçekleştirmeye yönelmiş, bilinçli ve kasıtlı bir insan eylemi olmasıdır. Dolayısıyla aksiyon, kaynağını insani bir değerde bulan, çıkar ve menfaat saiki ile girişilmemiş olan, hasbi duygularla, insanlık adına sergilenen ahlâkî eylem demektir.

Böylece aksiyon içinde olmakla özgür bir özne yani ahlak kişisi olmak arasında, vazgeçilmez karşılıklı diyalektik ilişkiler söz konusudur. İnsan özgürlüğü, özgür bir irade ile gerçekleştirilecek değeri seçebilmek, özgürce ona bağlanabilmek ve özgürce aksiyona döküp yaşamakla olanaklıdır. Dolayısıyla Topçu düşüncesinde değersizlik, değer tanımazlık bir değer olamaz. Değerlerin önünde nihilizm ve anarşizm nasıl bir engel teşkil ediyorsa, yozlaşmış, alışkanlığa dönüşmüş, mekanikleşmiş, içeriksizleşmiş, kabuk ve formdan ibaret kalmış deyim yerindeyse "değer cesetleri" olmuş değerler de aynı derecede bir engeldir ve aşılmalıdır. Topçu için bir ahlak kişisi olmanın veya aksiyon adamı olmanın temel ölçütü, insanın eylemlerini, Tanrı ile gerçekleştiriyormuşçasına eylemesidir. Böylece hak ve hakikat karşısında ve onun muhatabı olarak eylemek, bir yandan sorumlulukların en ağırının altına girmek anlamına gelebildiği gibi, bir yandan da, değeri sırf değer olduğu için neredeyse mutlak bir hürriyetle savunmak gücü ve iradesi getirmektedir. Bunun belki de doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan ahlak da, bir tarz kahramanlık ahlakı ve isyan ahlakı olarak tezahür etmektedir. Bu ahlakın toplumsal düzlemde yaşanması ile ahlak toplumu idealine doğru yaklaşmış olur. Ahlak toplumunun oluşumu tek tek fertlerin ahlaki şuurları ve egoist kaygılarından sıyrılarak değer adına ve değer bilinci ile davranmalarıyla sağlanabilir. Şüphesiz bu durum bir eğitim ve bilinçlenme sürecini gerektirir. Böylece ahlak kişisinin aksiyonu, ahlak toplumu için temel motivasyonu ve temel örneği teşkil eder. Burada ahlak kişisinden ahlak toplumuna yükselmek, bir ütopya ya da ideal bir tasarım olarak yorumlanabilir ancak Topçu'ya ve Bergson ve Blondel gibi kaynaklarına göre ahlaki isyan, duruş veya aksiyon karşısında kayıtsız kalmak mümkün değildir. Bu Kayıtsız kalamayıp bazen model almak ve katılmak şeklinde, bazen de ona engel olmaya çalışmak şeklinde tezahür eder. Fakat her halükarda bir kere doğmuş olan aksiyon kendi mecrasında akmaya devam eder.

İnsanoğlunun yeryüzünde bulunuş gayesi önce bir ahlak kişisi olmak, ardından ahlak toplumu oluşturmak ve ahlak medeniyeti kurabilmektir. İnsanın kendisini kemal noktasında gerçekleştirebilmesi ancak biyolojik varlık tabakasının üzerine yükselerek, insani değerleri

keşfetmesi ve onlara bağlanarak yaşaması ile yani ahlak kişisi olabilmesi ile mümkündür. Bireysel insan varlığının şahsiyet kazanması, ahlaki bir değerler manzumesine bağlanması ile ilişkilidir. İnsanoğlu türünün bir ferdi olarak değil de, o fert olarak davranmaya başladığında şahsiyet kazanır. Şahsiyet kazanmak; tabiat, toplum ve hayat karşısında hür olarak belirli seçimlerde bulunmak ve bunlar karşısında da sorumlu olmakla mümkündür. İnsan ferdinin, şahsiyet varlığına dönüşebilmesi için, bağlanacağı değerleri hür olarak seçebilmesi, yaşayabilmesi ve bunun sonucunda da, karşılaşılabileceği durumların hesabını verebilir olması yani sorumlu olması gerekir. Ahlak, insanın bilerek ve bilinçli olarak hareket ederken, eyleyen bağlı bulunduğu değerler sistemi veya değerler manzumesini ifade eder.

İnsanın, filozoflar tarafından çeşitli tarifleri yapılmıştır. Bunlar arasında en bilindik olanları “düşünen canlı olmak”, “konuşan canlı olmak” veya “gülen canlı olmak”tır. Bunlara ilave olarak “ahlaklı canlı olmak” veya “ahlaki değer sahibi olan canlı olmak” gibi tanımlar da yapılmıştır ya da yapılabilir. İşte Nurettin Topçu da, insan varlığını, bütün diğer özelliklerinin yanı sıra, temelde bir ahlak varlığı olarak ele alır. İnsan, ahlakı sayesinde canlılar içerisinde kendisine mahsus bir yer işgal eder. Biyolojik esaslara bağlı ve kayıtlı olmakla birlikte, bilinci ve iradesi sayesinde maddi ve biyolojik varlık katmanlarının üzerine yükselerek orada insani varlık düzenini inşa eder. İnsani varlık düzeninin temelinde, ahlaki değerler manzumesi yer alır. Aslında konuya bu cepheden yaklaşıldığında, insani varlık düzeni ve katmanı ile ahlaki düzen ve katmanın birbirine tekabül ettiği görülür. Zira evrensel bir ahlak olmaksızın, evrensel bir insani alan ve düzeyden bahsetmek mümkün değildir.

Ahlakın evrenselleştirilebilir olması, hakiki bir ahlak alanında olup olmadığımızın denetlenebileceği bir mihenk taşı gibidir. Bir ahlak kuramı ya da öğretisi istisnai durumlar sayıyor ya da insanı tanımlarken şu kavim ve şu dilleri konuşanlar diye ayrıcalıklar getiriyorsa, ortada ne evrenselleştirilebilir değerler manzumesi ne de ahlak yasası vardır. Nurettin Topçu'nun bu konuda rehberi Kant'tan yüzyıllar önce evrensel ahlak yasasını ifade eden “sen sana ne sanırsan ayruğa da onu san” diyen Yunus Emre'dir. Yani, “kendin için istediğini veya dilediğini bütün insanlık için de iste” prensibidir. Topçu'ya göre Yunus, bir ahlak kişisi ve bir ahlak kahramanıdır. Tıpkı “millet mistikleri” dediği öteki kahramanlar gibi. Bu kişiler onun diğer bir deyişi ile “ilim ve ahlakın velîleri”dirler.

Topçu için asıl olan, “ilim ve ahlâkın velîleri” gibi yaşamaktır. İnsan ve İslam olarak yaşamak, ebedî kaidelerle yaşamaktır. Kâinatın nizamı, nasıl tabiat kanunları ile düzenlenmişse, insan denen küçük kâinatın nizamı da, kaidelerle bezenmiştir. Kaidersiz yaşayan, mesuliyet tanımayan insan, insanlar dünyasını yıkar ve yıkılır. Kaidesizlikle insanlık yıkılır. Ebedî kanunlara hürmet ve tâbiyetle yaşamak, mesuliyet mefkûresini aşk ve ihtiras ile benimsemek, hakiki insan olan müminin isteğidir.

Türk Yurdu, S. 280, Aralık 2010, s.52-54

* Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Felsefe Bölümü